

# דין הצטרפות נשים לזימון

תגובה לשאלת צירופן של נשים  
לזימון בחוג המשפחה

## אליעזר מלמד

כדי לדון בדין הצטרפות גברים ונשים לזימון צריך להרחיב תחילה ביסוד הזימון. לדעת רוב הפוסקים, חכמים הם שתיקנו את מצוות הזימון, וטעם התקנה כתבתי בפניני הלכה<sup>1</sup>:

להתקבצות הרבים יש כוח גדול, ההפריה ההודית שביניהם יוצרת דבר מה נוסף, הרבה יותר ממה שיש לכל היחידים. הקבוצה הקטנה ביותר מונה שלושה אנשים, וכאשר שלושה אנשים אוכלים יחד, מעבר לתועלת וההנאה שהם מפיקים מהמזון, רגשות נוספים מתעוררים בנפשם, סעודתם מקבלת מעמד של אירוע חברתי, וגם ברכת המזון שלהם צריכה לקבל כנגד זה מעמד חשוב יותר... וכך אנו מוצאים שסעודה טובה מעצימה את רגשי הידידות שבין חברים ובני המשפחה, ואף יכולה לשמש מקום מתאים ליצירת קירבה בין אנשים רחוקים. ולעומת זאת, סעודה רעה ומתוחה יכולה לעורר רגשות שליליים ולהעצים מריבות. וכיוון שסעודה של חבורה היא בעלת משקל רב יותר, הברכות הרגילות שמספיקות לרומם את סעודתו של היחיד אינן מספיקות לחבורה, ועל כן צריכה החבורה להעצים את ברכת המזון על ידי ברכת הזימון (ברכות ה, א).

וכן אנו מוצאים שהחוב בזימון נוצר על ידי שהמשתתפים בסעודה קבעו עצמם לאכול בצוותא, ויש דיונים רבים בפוסקים כיצד נעשית הקביעות, ולסיכום כתבתי: "הסימן לכך שקבעו עצמם לאכול יחד, שאם אחד מהם יחליט ללכת באמצע הסעודה ללא

1 התגובה מבוססת על ספרי פניני הלכה, חלק ברכות, פרק ה.

סיבה מיוחדת, ייחשב הדבר כלא מנומס, שהרי קבעו עצמם לאכול יחד, והיאך הוא פורש מן החבורה" (שם ה, ב).

וכן מצינו שקבעו חכמים בזימון דין מיוחד לגבי עמי הארץ, שאין מצרפים אותם לזימון (ברכות מז ע"ב). ואף שעמי הארץ מצטרפים למניין, קבעו שלא לצרפם לזימון. ואף על פי ששלושה עמי הארץ שישבו לסעודה חייבים בזימון,<sup>2</sup> קבעו חכמים שבני תורה אינם מצרפים עם הארץ לזימון, וטעם התקנה המיוחדת הזאת היא כפי שכתבתי שם משום "שקירוב הלכות בסעודה עלול לטשטש את המחאה הנצרכת כלפי עמי הארץ. כי האווירה בסעודה משוחררת ופתוחה, ופעמים רבות הסעודה כוללת גם שתיית משקה אלוהול, ואין ראוי לבני תורה להתחבר כל כך לאדם שאינו קשור לתורה. ולכן אף אם אכלו יחד, וביחד איתו הם שלושה, כיוון שאין ראוי שיצטרפו יחד לסעודה, אין מזמנים עליו" (שם ה, ח). אמנם למעשה, מצרפים כיום עמי הארץ לזימון. על פי זה אפשר להבין מדוע אמרו חכמים במשנה (ברכות מה ע"א) שנשים וגברים אינם מצטרפים לזימון. וכפי שכתבתי שם: "נשים אינן מצטרפות לגברים לזימון, שאם היו שם שני גברים ואשה – אינה מצטרפת עמהם ליצור חובת זימון. והטעם לכך משום צניעות, שכן הזימון נוצר על ידי האכילה יחד כדיבוק חברים, שכוחה של הסעודה גדול לקרב רחוקים זה לזה, ואין ראוי שיהיה דיבוק חברים בין גברים ונשים. ולא חילקו בזה בין קרובים יותר לקרובים פחות, ולכן אפילו אב עם בתו וחתנו אינם מצטרפים לזימון" (שם ה, ו).

וכך כתבתי עוד: "כתבו הראשונים שהטעם לכך שנשים אינן מצטרפות לגברים לזימון – משום פריצותא וביאר הר"ן (מגילה ו, ב, 'מתני'), שכאשר הצירוף שלהם יוצר מציאות חדשה של חיוב זימון, יש צד של פריצת גדר הצניעות, כי אז הם צריכים להתלכד יחד ליצירת החיוב" (שם, הערה 12).

אבל לאחר שיש שלושה גברים ונוצר חיוב, אין בעיית צניעות שנשים יענו עליהם, ולכן נשים חייבות לענות על זימון של גברים.

ואין בעיית צניעות שנשים יזמנו במקום שיש גברים. וכפי שכתבתי שם בהערה, "שכך כתב בהליכות ביתה יב, ז, עפ"י הגרשו"א. וכמדומה שכך משמע משועה"ר קצט, ו, ומ"ב יח ושלא כתשובות והנהגות ד, נא. וכן מובן שגברים עונים על זימון של נשים, כמו שעונים אמן אחר ברכות של אשה (וע' ריטב"א בהלכותיו פ"ז ה"ב, וחזו"א או"ח ל, ח).

ואמנם אין בעיית צניעות בקרב בני משפחה קרובים, ולכן לכאורה היה אפשר לצרפם לזימון. אלא שקשה לקבוע היכן עובר הקו – אם רק קרובים בדרגה ראשונה יצטרפו, או גם גיסים או בני דודים. ולכן נראה שחכמים לא חילקו בתקנתם, וכאשר קבעו את מצוות הזימון, קבעו חיוב לגברים לחוד ולנשים לחוד. כך היא דעת רוב הפוסקים. ולא נראה לי שחל שינוי עקרוני במנהגי הסעודה, שכן גם בזמן חז"ל בוודאי היו נשים חשובות שהסכו, והן לא ישבו בירכתי ביתן, וגם לגביהן לא תיקנו חכמים שיזמנו יחד, מפני שכאשר הגיעו אורחים, נוצרה איזו הבדלה משום צניעות בסעודה. וכפי שמצינו שאפילו ילתא, שהייתה אישה חשובה ובת ריש גלותא ונשואה לרב נחמן, כאשר בא עולא לסעוד עם רב נחמן לא ישבה עמהם.<sup>3</sup>

2 מאירי, ריטב"א, 'ביאור הלכה' ב'משנה ברורה', קצט, ג, ד"ה 'מזמנין עליו'.

3 עיינו ברכות נא ע"ב.

אמנם כפי שכתבתי בהרחבות, יש ראשונים שכתבו שאישה שהיא קרובת משפחה מצטרפת לגברים לזימון, ולשיטתם חלקו חכמים בתקנתם בין קרובים לשאינם קרובים. ובמאמרו של ר' יונתן גרשון נוספו עוד מקורות לכך. והרוצה לסמוך עליהם במסגרת קרובים מדרגה ראשונה רשאי.

אבל נראה יותר כדעת רוב הראשונים והאחרונים, הסוברים שמעיקר התקנה לא תיקנו חכמים חובת זימון לגברים ונשים יחד.

חשוב להוסיף, שאם יש שם שלוש נשים, רצוי שיזמנו, וכפי שכתבתי שם: "ואף שבפועל נשים רבות לא נהגו לזמן, כתבו כמה מגדולי הפוסקים, שנכון לעודד את הנשים שיזמנו. ואף אם יש שם גבר או שניים, אינן צריכות להימנע מלזמן. והגברים שנמצאים שם, צריכים לענות אחר האשה המזמנת. אם אכלו כ'זית' או שתו 'רביעית' - יענו כנוסח הזימון. ואם לא - יענו: 'ברוך ומבורך שמו תמיד לעולם ועד'" (שם ה, ז).